

*Гоца Н. М.,**кандидат філологічних наук,**викладач кафедри теорії і практики перекладу**Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

ГЕНДЕРНА СПРЯМОВАНІСТЬ АВТОРСЬКОГО МОВЛЕННЯ В ЖІНОЧОМУ МЕМУАРНОМУ РОМАНІ

Анотація. Стаття присвячена гендерній спрямованості авторського мовлення в жіночому мемуарному романі. Установлено, що гендерна спрямованість дискурсу найчастіше реалізується в жіночій літературі, що відображається на всіх мовних рівнях. У процесі дослідження визначено мовні ознаки гендерного аспекту твору в рамках антропоцентричної парадигми, проаналізовано основні параметри жіночого мемуарного роману, виокремлено домінуючі аспекти авторського викладу, визначено ключові лексико-стилістичні засоби актуалізації гендерних параметрів роману. Матеріалом розвідки є роман «Їсти. Молитися. Кохати» Елізабет Гілберт. У розвідці ми виокремили та розглянули домінуючі лексико-стилістичні засоби, що становлять гендерний аспект роману «Їсти. Молитися. Кохати» як прикладу жіночого мемуарного роману, а саме: індивідуально-авторські образні метафори, образні порівняння й колірні епітети. Гендерно-спрямовані мовні засоби тлумачимо як мовні засоби, що превалюють у мовленні жінки-автора та є складниками авторського викладу у творі. Усього нами виокремлено та проаналізовано 784 лексико-стилістичні одиниці. З'ясовано, що дослідження гендерного аспекту в мовленні, у мемуарному романі зокрема, відбувається в рамках антропоцентричної парадигми, яка дає змогу аналізувати тексти, урахувавши їх інтралінгвістичні й екстралінгвістичні параметри. Урахування особливостей різних типів оповіді в аналізі твору дає змогу прослідкувати, за допомогою яких мовних експлікаторів події сприймаються, інтерпретуються та виражаються. Визначено, що домінуючим типом оповіді в мемуарному романі є авторський виклад, що ґрунтується на образності й індивідуальності авторського стилю. У ході дослідження виявлено, що в романі авторка-жінка представляє гендерні домінуючі внутрішнього світу жінки та жіночої психології за допомогою індивідуально-авторських образних метафор, образних порівнянь і колірних епітетів. У перспективі подальшого вивчення цієї тематики доцільно розширити спектр дослідження гендерно-спрямованих лексико-стилістичних засобів, а також розглянути це питання на синтаксичному рівні.

Ключові слова: жіночий мемуарний роман, антропоцентрична парадигма, жіноче мовлення, гендер, авторський тип оповіді, індивідуально-авторська метафора, образне порівняння, колірний епітет.

Постановка проблеми. Однією з вагомих причин дослідження гендерних аспектів мови є загальна тенденція лінгвістичних наук до «вивчення соціальних умов, за яких відбувається комунікація, зокрема людського чинника, у мові» [5, с. 454]. Сучасні соціолінгвістичні розвідки зосереджені на вивченні гендерної специфіки мовлення та мовленнєвої поведінки обох статей. Основна увага за подібного підходу зосереджена на мовних відмінностях між чоловіками і жінками.

Гендерна спрямованість дискурсу найчастіше реалізується в жіночій літературі, що є різносторонньою та різноплановою й відображається на всіх мовних рівнях. Жіноча література завжди орієнтувалася на широке використання мемуарних форм. У свою чергу, жанрова специфіка мемуарів, її лінгвістичні ознаки, які використовують автори мемуарних творів, залишаються предметом уваги літературознавців і лінгвістів.

Беручи до уваги вищезазначені аспекти, матеріалом розвідки ми обрали роман «Їсти. Молитися. Кохати» Елізабет Гілберт, оскільки він є яскравим прикладом сучасного мемуарного жіночого письма. У романі авторка ставить себе поряд із читачем, розповідаючи автобіографічну історію. Розповідь у романі зосереджується на проблемах особистого життя, релігії, самоідентифікації та самоствердження. Майстерність Е. Гілберт полягає в тому, що в авторському викладі вона використовує гендерно-спрямовані мовні експлікатори, що дають змогу читачеві глибше осягнути авторський задум твору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Натепер гендерні дослідження посідають одне з найважливіших місць у мовознавстві. Роботи цієї проблематики присвятили Дейл Спендер, Дж. Коутс, Дж. Корбетт, П. Екерт, С. МакКоннелл-Джінет, С. Ромен, Д. Таннен, Дж. Т. Вуд, О. Горошко, І. Кузнєцова, А. Мартинюк та ін.

Гендерні дослідження в сучасній лінгвістиці здійснюються в рамках різних напрямів. Так, велику увагу присвячено вивченню оцінного тезауруса (О. Бессонова, О. Вольф, М. Михальченко), емотивної лексики (В. Жельвіс, О. Каптюрова, І. Квасюк, Г. Кузенко, О. Сарбаш, О. Смашнюк, В. Шаховський, Г. Ріві), епістемічних модальностей (В. Михайленко, Н. Скибицька), колірних епітетів (Н. Серов, Т. Ходжаян, П. Яньшин). Мемуарний роман, жіноча проза та художній дискурс зокрема досліджуються в роботах таких науковців, як Л. Гаранін, Л. Євтушенко, І. Зумбулідзе, В. Максимук, Б. Саткліфф, Н. Фатєєва, М. Черняк та інші. Відмітимо таких лінгвістів, як Н. Борисенко, О. Ожгихіна, І. Кузнєцова, які досліджують гендерні особливості мови з позицій антропоцентризму й когнітивізму. Також відзначимо, що в сучасній лінгвістиці немає уніфікованих ґрунтовних досліджень, які б торкалися гендерних параметрів авторського викладу жіночого мемуарного роману.

Мета статті полягає у визначенні й аналізі домінуючих лексико-стилістичних засобів вираження гендерної спрямованості жіночого мемуарного твору, а саме роману «Їсти. Молитися. Кохати» Елізабет Гілберт. Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань, як визначення мовних ознак гендерного аспекту твору в рамках антропоцентричної парадигми;

аналіз основних параметрів жіночого мемуарного роману; виокремлення домінантних аспектів авторського викладу; а також визначення й аналіз основних лексико-стилістичних засобів актуалізації гендерних параметрів роману.

Зважаючи на актуальність обраної тематики, об'єктом дослідження є авторське мовлення жіночого мемуарного роману. Предметом дослідження є лексико-стилістичні гендерно-марковані параметри жіночого мемуарного роману «Істи. Молитися. Кохати» Е. Гілберт.

Виклад основного матеріалу. Дослідження гендерного аспекту в мовленні, зокрема в мемуарному романі, відбувається в рамках антропоцентричної парадигми, яка дає змогу аналізувати й інтерпретувати тексти, ураховуючи їх інтралінгвістичні та екстралінгвістичні параметри. Позиції антропоцентризму дають змогу інтерпретувати текст в аспекті його породження (позиція автора), сприйняття (позиція читача), дії на читача й у дериваційному аспекті [1, с. 15]. Оскільки гендер теж є цілком «антропоцентричним поняттям» [3, с. 91], то розглядати його варто з позицій антропоцентризму.

Жіночий мемуарний роман – це літературний жанр, який містить особистий досвід і переживання письменниці, що виражається в авторському викладі за допомогою різних мовних засобів, що в більшості випадків є гендерно-спрямованими.

Дослідження специфіки типів оповіді у творі дає можливість прослідкувати, за допомогою яких мовних експлікаторів події сприймаються, оцінюються та виражаються. Автор-жінка, як учасник художнього дискурсу, виявляє своєрідність та особливості жіночої мовної особистості, жіночої мовної свідомості за допомогою художнього дискурсу жіночої прози.

Домінантним типом оповіді в мемуарному романі є авторське мовлення, тобто тип мовлення, що «іде від автора як оповідача» та «безпосередньо характеризує зображувані події чи відповідні образи» [1, с. 243]. В. Кухаренко наголошує на тому, що, аналізуючи художній твір, особливо уважно потрібно ставитися до сигналів концепту, що знаходяться в мовленні автора [4, с. 134].

У мемуарному романі образ автора-оповідача представляє єдину точку зору протягом усього твору. Основними характеристиками такого викладу є подання всієї інформації з точки зору автора; знання автора все про своїх персонажів; відсторонення автора від сюжетної дії; позначення персонажів формами третьої особи [2, с. 239–241]. Від себе додамо ще одну характеристику, а саме використання авторських мовних засобів, що безпосередньо віддзеркалюють гендерні, культурні та індивідуальні аспекти особистості письменника.

Нами помічено, що авторський виклад у романі ґрунтується на образності й індивідуальності авторського стилю. Також відмітимо, що в романі авторка-жінка на власному прикладі представляє гендерні домінанти внутрішнього світу жінки, жіночої психології, де переважає художнє втілення чуттєвості героїні й особливостей її поведінки.

У представлений розвідці ми виокремили та розглянули домінантні лексико-стилістичні засоби, що становлять гендерний аспект роману «Істи. Молитися. Кохати» як прикладу жіночого мемуарного роману, а саме: індивідуально-авторські образні метафори, образні порівняння та колірні епітети. Гендерно-спрямовані мовні засоби тлумачимо як мовні засоби, що превалюють у мовленні жінки-автора та є складниками авторського викладу у творі. Усього нами виокремлено та проана-

лізовано 784 лексико-стилістичні одиниці. Результати проведеного дослідження представлено далі.

Серед гендерно-спрямованих лексико-стилістичних засобів домінантне місце посідає **метафора** (35%), тобто втілення оригінальних емоційно-зabarвлених образів, які виконують у тексті важливе завдання, а саме вплив на уяву читача. У романі метафори підсилюють враження від основних, подій, відчуттів і переживань. Саме метафори в авторському мовленні допомагають передати основні ідеї роману та зробити його гендерно-спрямованим.

Основними темами, що порушуються в романі, є тема кохання, подружнього життя, розлучення та, як результат, пошук і становлення себе як особистості. Уже ці теми є гендерно-спрямованими та притаманні жінкам-авторкам. Так, кохання, не завжди щасливе, дає авторці змогу сформуватися як жінці та в кінці досягнути щастя. Так, авторка досить оригінально описує свої переживання щодо стосунків із коханим. Завдяки метафорам, ужитим у тексті, що є засобом вираження теми кохання та любовних переживань, можна зрозуміти, що ці стосунки не є простими й однозначними:

(1) *David and I continued to have our bouts of fun and compatibility during the days, but at night, in his bed, I became the only survivor of a nuclear winter as he visibly retreated from me, more every day, as though I were infectious* [8, с. 30].

(2) *Other times, I had the quite opposite instinct – to put as many continents and oceans as possible between me and this guy, in the hope of finding peace and happiness* [8, с. 42].

(3) *But it is my understanding that the health of the planet is affected by the health of every individual on in* [8, с. 45].

Важливе місце в романі також посідає тема подружнього життя й розлучення. Саме ці аспекти є одними із чинників, що формують індивідуальність авторки:

(4) *I was surrounded by something I can only describe as a little pocket of silence [...] [8, с. 25].*

Метафори в романі використовуються також для опису життєвих труднощів, місця людини у світі:

(5) *Life, if you keep chasing it so hard, will drive you to death* [8, с. 167].

(6) *The world is afflicted with death and decay [...] [8, с. 186].*

І, нарешті, найважливішою темою в романі, що також розкривається за допомогою метафор, є розвиток внутрішнього «я», усвідомлення та прийняття себе. Так, багато роздумів присвячено власним переживанням:

(7) *The lion in the giant savannah of my heart surveyed his newly quiet kingdom with satisfaction. He licked his great chops once, closed his yellow eyes and went back to sleep* [8, с. 169].

(8) *The harbor of my mind is an open bay, the only access to the island of my Self (which is a young and volcanic island, yes, but fertile and promising)* [8, с. 192].

(9) *For me, though, a major obstacle in my pursuit of pleasure was my ingrained sense of Puritan guilt* [8, с. 75].

Порівняння є одним із найголовніших складників авторського мовлення в романі. Науковці схиляються до думки, що порівняння є характерною рисою жіночого мовлення, що допомагає їм виразити свої емоції більш експресивно [6; 7]. У дослідженні тлумачимо порівняння як троп, що за допомогою таких лексем, як *as, such as, as if, like, seem* тощо, створює образність і є важливим зображально-виразним мовним засобом. Авторські образні порівняння репрезентують індивідуальний погляд

на той чи інший предмет або явище чи на схожість з іншим предметом або явищем. Для таких порівнянь характерним є елемент вигадки, фантазії. У досліджуваному творі авторські порівняння (40%) яскраво відображають сутність жінки та відтворюють її переживання й емоції. Проаналізувавши їх використання в романі, можемо стверджувати, що такі порівняння є невід'ємним складником жіночого мемуарного роману.

Функціонування в романі авторських образних порівнянь є наближеним до функціонування метафор. Так, ми помітили, що в аналізованому творі порівняння виконують такі стилістичні функції, як створення образності, оцінну та експресивну, даючи змогу розкрити всі ті ключові теми, що й метафори.

Оцінність суджень авторки, що виражається за допомогою порівнянь, можна прослідкувати в її ставленні до інших персонажів і себе самої. Такі персонажі мають істотний вплив на формування особистості самої письменниці, а в тексті авторка позитивно чи негативно їх оцінює, тим самим даючи власну характеристику.

(1) *You're like a dog at the dump, baby – you're just lickin' at an empty tin can, trying to get more nutrition out of it* [8, с. 161]. – У цьому реченні авторка порівнює себе із собакою на смітнику в тому контексті, що намагається вберегти стосунки, які вже вичерпали себе.

(2) *[...] I came out of that meditation cave like a warrior queen* [8, с. 170]. – У процесі свого становлення як особистості та спроб навчитися себе контролювати авторка стає «королевою воїнів», що, безперечно, має позитивну конотацію.

У більшості випадків образні порівняння виконують у романі експресивну функцію, підсилюючи вплив висловлювання на читача:

(3) *The only thing more unthinkable than leaving was staying; the only thing more impossible than staying was leaving* [8, с. 21]. – У цьому реченні безвихідь ситуації підсилюється за допомогою образного порівняння, що виконує експресивно-підсилювальну функцію.

(4) *I clung to David for escape from marriage as if he were the last helicopter pulling out of Saigon* [8, с. 28]. – Для розуміння цього порівняння читачу необхідно бути обізнаним в історичних подіях, адже йдеться про захоплення міста Сайгона, столиці Південного В'єтнаму, що відбулося 30 квітня 1975 року.

(5) *But when the sun finally comes up that morning in India and everyone opens their eyes and looks around, Italy feels ten thousand miles away from me now, and it is as if I have been here in this flock forever* [8, с. 131]. – Експресивна функція речення підсилюється ще й гіперболізацією – «а я завжди була тут».

Для створення образності авторка теж використала авторські образні порівняння:

(6) *My rage at this statement consumes me like fire* [8, с. 162].

(7) *At first she was shocked to such an extent that her face looked like a mask of grief* [8, с. 301].

Ще одним складником гендерного аспекту авторського мовлення в аналізованому романі є **колірні епітети** (20%), що як частина текстового цілого можуть виступати в якості разових епітетів, а також у якості функціонально-значущих одиниць художнього тексту.

У рамках дослідження варто згадати й про гендерні стереотипи. Одним із гендерних стереотипів, що відображені в мові та вплинули на процес мовної спеціалізації, є існування відмінностей у функціонуванні лексики для кольоропозначень у мовленні чоловіків і жінок.

Колірні епітети в художньому тексті визначаються не тільки словниковими лексико-семантичними значеннями, а й контекстуальними, інтертекстуальними та лінгвокультурологічними зв'язками. Наголошуючи на кольорі як гендерно маркованому аспекті, Р. Лакофф у праці «Мова та місце жінки» [9] стверджує, що жінкам притаманно використовувати в мовленні ширший спектр кольорів, ніж це роблять чоловіки. Жінки також розрізняють різні відтінки одного кольору.

У дослідженні ми зосередимося лише на індивідуально-авторських кольірних епітетах, що є складником авторського мовлення в жіночому мемуарному романі. Нами помічено використання авторкою індивідуальних кольірних епітетів, чия значення ґрунтуються на предметах і явищах навколишнього середовища: *champagne, russet, jewel*. Уживання таких слів є наслідком сприйняття певного відтінку, адже важливим є те, з яким предметом чи явищем асоціюється в авторки колір, що зумовлює виникнення нових, авторських, назв кольорів:

(1) *[...]and champagne-colored grapes with skins as tight as a showgirl's leotard* [8, с. 76].

(2) *The medicine man, as it turned out, was a small, merry-eyed, russet-colored old guy with a mostly toothless mouth [...]* [8, с. 37].

(3) *We watch the women doing road work, busting up rocks under the sweltering sun, swinging sledgehammers, barefoot, looking so strangely beautiful in their jewel-colored saris and their necklaces and bracelets* [8, с. 171].

У деяких випадках авторка вживає лексеми для позначення інтенсивності кольору: *rich, bright*, що підсилюють прагматичний вплив на читача:

(4) *I could paint it gold. Or maybe a rich blue* [8, с. 185].

(5) *Sofie came to my apartment a month after I'd moved into the place and said, "Nice pink bathroom," and this was the first time I'd noticed that it was, indeed, pink. Bright pink, from floor to ceiling, bright pink tile everywhere – I honestly hadn't seen it before* [8, с. 102].

Висновки. Отже, як показали результати проведеного дослідження, авторський виклад у жіночому мемуарному романі містить гендерно-спрямовані мовні аспекти, серед яких доміантними є індивідуально-авторські метафори, образні порівняння та кольірні епітети. Проаналізовані нами лексико-стилістичні засоби відрізняються оригінальністю, новизною й тісним зв'язком із контекстом, що відображає жіночий виклад. Окрім цього, такі гендерно-спрямовані засоби несуть у собі образ автора та особливості його індивідуального стилю. У перспективі подальшого вивчення цієї тематики доцільно розширити спектр дослідження гендерно-спрямованих лексико-стилістичних засобів, а також розглянути це питання на синтаксичному рівні.

Література:

1. Бабенко Л.Г., Казарин Ю.В. Лінгвістический анализ художественного текста. Теория и практика : учебник ; практикум. 2-е изд. Москва : Флинта : Наука, 2004. 496 с.
2. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. 416 с.
3. Кузнєцова І.В. Гендерний аспект персонажних описів: когнітивний підхід. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка* : збірник наукових праць / за ред. П.Ю. Сауха. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2004. № 16. С. 91–94.
4. Кухаренко В.А. Интерпретация текста : учебное пособие для студентов пед. институтов по спец. № 2103 «Иностр. яз.». 2-е изд., перераб. Москва : Просвещение, 1988. 192 с.

5. Основи теорії гендеру : навчальний посібник. Київ : К.І.С., 2004. 536 с.
6. Coates, Jennifer. Gossip revisited language in all-female groups. *Women in Their Speech Communities*. Longman Inc., 1988. P. 94–123.
7. Eckert, Penelope, McConnel-Ginet, Sally. *Language and gender*. New York : Cambridge University Press, 2003. 366 p.
8. Gilbert, Elizabeth. *Eat, Pray, Love*. Penguin Book Ltd. 352 p.
9. Lakoff, Robin. *Language and woman's place*. URL : https://web.stanford.edu/class/linguist156/Lakoff_1973.pdf (дата звернення: 22.12.2019).

Hotsa N. Gender orientation of author's speech in women memoir novel

Summary. The article is devoted to the gender orientation of the author's speech in the women memoir novel. It has been established that the gender orientation of discourse is most often implemented in women literature, which is reflected at all language levels. In the process of the study, the language peculiarities of the gender aspect of the literary work have been identified within the framework of the anthropocentric paradigm, the main parameters of the women memoir novel have been analyzed, the dominant aspects of the author's narration have been identified, the key lexical and stylistic means of the novel's gender parameters actualization have been identified. The research material is the novel "Eat. Pray. Love" by Elizabeth Gilbert. In the intelligence presented, we have highlighted and considered the dominant lexical stylistic

means that constitute the gender aspect of the "Eat. Pray. Love" as an example of a women's memoir novel, namely: individual authorial metaphors, imagery comparisons and color epithets. Gender-based linguistic means are interpreted as linguistic means, which prevail in the speech of the female author and are components of the author's presentation in the work. In total, 784 vocabulary units were identified and analyzed. It has been found out that the study of the gender aspect in speech, in particular in the memoir novel, takes place within the framework of the anthropocentric paradigm, which allows you to analyze texts taking into account their intralinguistic and extralinguistic parameters. Taking into account the peculiarities of different types of narration in the analysis of a work allows us to trace what language explicators are used to perceive, interpret and express events. It has been determined that the dominant type of narration in a memoir novel is the author's narration, based on the imagery and personality of the author's style. The study has revealed that in the novel, a women-author represents the gender dominants of the woman's inner world and female psychology by means of individual author's figurative metaphors, similes and color epithets. In the future, further study of this topic, it is advisable to expand the range of studies of gender-oriented lexico-stylistic tools, as well as consider this issue at the syntactic level.

Key words: women memoir novel, anthropocentric paradigm, women speech, gender, author's narration, individual author's metaphor, simile, color epithet.